

IQTISODIY SAMARADORLIKNING MAZMUN-MOHİYATI, MEZONI VA KO'RSATKICHLARI AHAMIYATI

Abdurahimov Mirjalol

Andijon mashinasozlik instituti Iqtisodiyot yoʻnalishi 4-kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11218782>

***Annotatsiya.** Har qanday xoʻjalik yuritish shaklining muayyan bir ijtimoiy- iqtisodiy tizimda vujudga kelishi va rivojlanishining asosiy shartlaridan biri uning samaradorligi darajasi bilan belgilanadi. Samarali xoʻjalik yuritish raqobatli bozor muhitida xoʻjalikning yashovchanligi va taraqqiyotini belgilab beruvchi eng asosiy omillardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga ishlab chiqarish jarayonida foydalaniladigan iqtisodiy resurslar (yer, kapital, mehnat va boshqalar) cheklangan xarakterga ega boʻlib, bu holat ulardan imkoni boricha unumli, samarali foydalanishni talab etadi.*

***Kalit soʻzlar:** Samaradorlik koʻrsatkichlari, Milliy iqtisodiyot, iqtisodiy oʻsish, moliyaviy resurslar.*

CONTENT AND CRITERIA OF ECONOMIC EFFICIENCY AND SIGNIFICANCE OF INDICATORS

***Abstract.** One of the main conditions for the emergence and development of any form of economic management in a certain socio-economic system is determined by its level of efficiency. Efficient management is one of the main factors determining the viability and development of the economy in a competitive market environment. At the same time, the economic resources used in the production process (land, capital, labor, etc.) are of a limited nature, and this situation requires their efficient and effective use as much as possible.*

***Key words:** Performance indicators, National economy, economic growth, financial resources.*

СОДЕРЖАНИЕ И КРИТЕРИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ И ЗНАЧИМОСТЬ ПОКАЗАТЕЛЕЙ

***Аннотация.** Одним из основных условий возникновения и развития любой формы экономического управления в конкретной социально-экономической системе определяется уровень ее эффективности. Эффективное управление является одним из основных факторов, определяющих жизнеспособность и развитие экономики в конкурентной рыночной среде. В то же время экономические ресурсы, используемые в процессе производства (земля, капитал, труд и т. д.), носят ограниченный характер, и такая ситуация требует их максимально эффективного и результативного использования.*

Ключевые слова: Показатели эффективности, Национальная экономика, экономический рост, финансовые ресурсы.

KIRISH. Ishlab chiqarish samaradorligi - juda murakkab iqtisodiy kategoriya. U obyektiv iqtisodiy qonunlar, ijtimoiy ishlab chiqarishning asosini ifoda etuvchi – natijani, ya'ni oqibatni aks ettiradi. Oqibat yoki natija har qanday faoliyatning maqsadidir. Samara tushunchasi bilan iqtisodiy samara tushunchasini farqlash kerak.

Iqtisodiy samaradorlik - ishlab chiqarish rentabellik ko'rsatkichlarini umumiy xarajatlar va foydalanilgan resurslarga nisbatan solishtirish natijasida olinadigan natijadir. Agar birinchi ko'rsatkich ikkinchi komponentdan yuqori bo'lsa, bu maqsadlarga erishilganligini va barcha ehtiyojlar qondirilganligini anglatadi. Vaziyat aksincha bo'lsa, bu iqtisodiy samara yo'qligini va kompaniya yo'qotishlarni anglatadi.

Iqtisodiy samaradorlikning mohiyati korxonada mavjud bo'lgan resurslardan ko'proq ishlab chiqarish natijalarini olish, resurslarni sotib olish xarajatlarini qoplashdir.

Ushbu maqolada iqtisodiy samaradorlik ishlab chiqarish korxonasi egasi nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Keng ma'noda bu tushuncha butun iqtisodiy tizimning davlat darajasidagi samaradorligini bildiradi. So'zning tor ma'nosida bu atama jamiyatning har bir a'zosining yakuniy ehtiyojlarini qondirish darajasini bildiradi. Ammo, qandaydir tarzda, bu darajalarning barchasi bir-biriga bog'langan.

Samaradorlik - eng ko'p uchraydigan umumiy tushunchalardan biri bo'lib, iqtisodiy - ijtimoiy taraqqiyotning xilma-xil sohalarida juda keng ishlatiladi.

Masalan, ijtimoiy ishlab chiqarish samaradorligi, mehnat samaradorligi, o'qish va o'qitish samaradorligi, davolash va davolanish samaradorligi, qabul qilingan qonun va qoidalar hamda yechimlarning samaradorligi va hokazolar.

Iqtisodiy samaradorlikni oshirish usullari. Har qanday korxonada iqtisodiy samaradorlikni oshirishdan manfaatdor.

Buning uchun quyidagi usullar qo'llaniladi, ulardan faqat ikkitasi mavjud:

1. Xarajatlarni doimiy ushlab turganda ko'proq mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarish.

Bu maqsadlarda ishlab chiqarishga yangi texnikani joriy etish, yangi texnologiyalarni o'zlashtirish, ishchilarning malakasini oshirish, xom ashyo sifatini oshirish hisobiga mehnat unumdorligini oshirish kerak.

2. Bir xil miqdordagi tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish, lekin arzonroq. Bunga resurslarni tejash, resurslarni tejovchi texnologiyalardan foydalanish va xodimlar sonini qisqartirish orqali erishish mumkin.

Ushbu ikki usuldan qaysi birini tanlashni har bir tadbirkor o'z biznesining maqsadi va imkoniyatlariga va bozor kon'yunkturasiga qarab mustaqil ravishda hal qiladi.

Odatda, iqtisodiy o'sish va iste'mol talabining ortishi sharoitida birinchi usulni qo'llash maqsadga muvofiq, ishlab chiqarish pasaygan taqdirda esa ikkinchi usul. Ammo iqtisodiy samaradorlikni oshirishning ikkinchi usuli faqat vaqtinchalik variant sifatida mos keladi. Agar inqiroz tugamasa, korxonaning maqsadini o'zgartirish, sotishni ko'paytirish yoki korxonani qayta tashkil etish uchun marketing siyosati bilan shug'ullanish tavsiya etiladi. Mavjud resurslardan to'liq foydalanishga harakat qilishimiz kerak, hatto ularning maqsadini o'zgartirishga to'g'ri kelsa ham.

Asosiysi, har doim quyidagi siyosatga rioya qilish: mavjud resurslardan 100% foydalanish, agar ularga talab mavjud bo'lsa va ishlab chiqarish mahsulotlarini sotishdan kelajakdagi daromadni bashorat qilish mumkin. Agar talab pasayib, ishlab chiqarish to'liq quvvat bilan ishlasa, buni iqtisodiy samaradorlik deb bo'lmaydi. Xuddi shunday, agar talab mavjud bo'lsa va kompaniya 2-usul yordamida xarajatlarni kamaytirishga harakat qilsa, bu ham iqtisodiy jihatdan mumkin emas.

Bozor iqtisodiyoti natijalilikni, foydalilikni taqozo etadi. Tartibli bozorga asoslangan iqtisodiyotda eng kam resurs sarflab, ko'p natijaga erishish zarur. Mahsulot ishlab chiqarish jarayonida 5 turdagi resurslar tizimi harakatda bo'ladi:

a) moddiy resurslar; b) mehnat resurslari; v) moliyaviy resurslar; g) energetik resurslar; d) axborot resurslari; ya'ni informatsion resurslar.

Ishlab chiqarish samaradorligini baholash, korxonada foydalaniladigan resurs turlari bo'yicha amalga oshirilishi va miqtsor jihatidan o'lchanishi mumkin.

XULOSA. Iqtisodiy tizimning samaradorligini baholash uchun ishlab chiqarish va umuman iqtisodiyotga tegishli bo'lgan quyidagi ko'rsatkichlar qo'llaniladi:

- jami milliy mahsulot (yalpi milliy mahsulot (yalpi milliy mahsulot) aholi jon boshiga);
- milliy iqtisodiyotning tarmoq tuzilishi;
- mehnat unumdorligi,
- foyda,
- aholi turmush darajasi va sifati;
- iqtisodiy raqobatbardoshlik ko'rsatkichi.

- ishlab chiqarish rentabelligi ,
- mahsulot rentabelligi.
- mehnat intensivligi,
- moddiy iste'mol,
- kapital zichligi.

Samaradorlik korxonada ishlab chiqarish faoliyatining "ko'zgusi" hisoblanadi. Bu «ko'zgu»da ishlab chiqarishning barcha natijalarini ko'rish mumkin. Ma'lumki, har bir tarmoq, korxonada, qolaversa, har bir shaxs o'z ishlab chiqarish faoliyatida maksimum foyda olishga intiladi. Buning uchun ma'lum xarajatlar qiladi. Ana shu foyda bilan xarajatlar o'rtasidagi farq tarmoq va korxonada faoliyatining «ko'zgusi» bo'lgan samaradorlikda ko'zga tashlanadi. Ishlab chiqarishning eng yuqori samaradorligi ishlab chiqarish xarajatlarini minimum darajaga keltirishdan iborat. Bozor munosabatlari sharoitida samaradorlikning alohida o'rni mavjud.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 26-maydagi "2017–2021-yillarda qayta tiklanuvchi energetikani yanada rivojlantirish, iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohada energiya samaradorligini oshirish chora-tadbirlari dasturi to'g'risida"gi PQ– 3012-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ID-9413-son "O'zbekiston Respublikasini 2030 yilga qadar ijtimoiy-iqtisodiy kompleks rivojlantirish kontseptsiyasi to'g'risida" gi qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 1-aprelda "Ilm-fansohasidagi davlat siyosati va innovatsion rivojlantirishdagi davlat boshqaruvini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ–5047-son Qarori / lex.uz.
4. Umrzoqov O'.P., Toshboyev A.J., Rashidov J., Toshboyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti va menejmenti: o'quv qo'llanma. - T.: Iqtisod – moliya, 2008. – 268 b.
5. O.Murtazayev, I.G'aniyev, Sh.Hasanov, F.Ahrorov. Agrarsiyosat va qishloq xo'jaligi bozorlari. O'quv qo'llanma. Samarqand 2009 y. Xorijiy adabiyotlar:
6. Charles W. L. Hill, Steven L. McShane. Principles of Management. 13th ed. ISBN 978-0-07-353012-3. –New York, 2008. -529 p.
7. Rickky W. Griffin. Fundamentals of Management. 8th ed. ISBN 978-1-28584904-1. – Texas, 2016. – 547 p.
8. Ronald D. Kay, William M. Edwards, Patricia A.Duffy. Farm management. –
9. 6th ed. ISBN 978-0-07-302829-3 – ISBN 0-07-302829-0. –New York, 2008. – 463 p.

10. Muradov Sirojiddin Husan o'g'li, Xakimov Xurshid Hamidulla o'g'li, & Siddiqova Madinabonu Asatilla qizi. (2021). NEW INNOVATIVE ENGINEERING SOLUTIONS TO THE PROBLEMS OF SIGNALIZATION AND SECURITY SYSTEMS. European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630), 2, 28-30. Retrieved from <http://www.ejlss.indexedresearch.org/index.php/ejlss/article/view/13>
11. Muradov , S. H. o'g'li, & Zayniyev , U. U. o'g'li. (2023). PRINCIPLES OF PASSING AND DOCUMENTING INSTRUCTIONS ON SAFETY TECHNIQUES. Educational Research in Universal Sciences, 2(14), 116–119. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/4395>
12. Muradov Sirojiddin; Egamberdiyev Umurzoq. INNOVATIVE SOLUTIONS FOR IMPROVEMENT OF WORKING CONDITIONS AND ENVIRONMENT THROUGH THE KAIZEN METHOD//International journal of advanced research in education, technology and management. – 2023. – T. 2. – №. 12. – C. 42-47.
13. Rayimkulov A., Murodov S. Some Issues of Safety in the Use of Tower Cranes Used in Construction Projects //JournalNX. – C. 301-308